



VN/26233/2021

15.10.2021

# Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan lausunto opetushallitukselle kansallisesta lukutaitostrategiasta 2030

Lausunto noudattaa Lauuntopalvelu.fi jaottelua.

## Lukutaitostrategian lähtökohdat ja käsitteet

### Strategian arvot

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta (Tane) pitää hyvänä tasa-arvon kirjaamista kansallisen lukutaitostrategian 2030 arvoihin. Asiakirjasta ei kuitenkaan ilmene yksiselitteisesti mitä tasa-arvolla tarkoitetaan tässä yhteydessä. Koska arvoihin on kirjattu sekä tasa-arvo että yhdenvertaisuus, saattaisi tasa-arvo tarkoittaa sukupuolten tasa-arvoa. Tämä ei kuitenkaan valitettavasti käy ilmi muusta tekstistä.

Tane esittää sukupuolen lisäämistä lukutaitostrategian suuntaviivoja ohjaavien arvojen kirjaukseen: ”Suuntaviivoja ohjaavat keskeiset arvot ovat sivistys, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo sekä hyvinvointi: jokaisella oikeus lukutaitoon ja jatkuvaan oppimiseen sekä mahdollisuus lukutaidon harjoittamiseen ja kehittämiseen kielestä, perhetaustasta, **sukupuolesta**, toimintarajoitteista, varallisuudesta ja asuinpaikasta riippumatta.”

### Sisällöstä

Kansallisessa lukutaitostrategiassa huomioidaan erilaisten erojen tuomia vaikutuksia monilukutaitoon, mm. koulutuksen, iän tai sosioekonomisen taustan vaikutukset niin lasten, nuorten kuin aikuisten lukutaitoon.

Kuten luonnoksessa tuodaan esiin, on julkisuudessa usein käsitelty tyttöjen ja poikien ero lukutaitotutkimuksissa pienempi kuin esimerkiksi sosioekonomisesta taustasta johtuvat erot.

Sukupuolittuneita eroja on kuitenkin havaittavissa ja ne tulee huomioida strategiassa. Pojat ovat yliedustettuja heikoimmin lukevien ryhmässä.

Sekä tytöissä että pojissa on hyvin ja huonosti lukevia lapsia ja nuoria. Tane korostaa, että on tunnistettava mahdollisimman varhain huono lukutaito, on tunnistettava lapset, jotka tarvitsevat tukea lukemisessa. On huolehdittava siitä, ettei kukaan jää jälkeen lukutaidossa, joka on edellytys monen muun asian oppimiselle. Kaikkien väestöryhmien tulee saada riittävästi tukea lukemaan oppimisessa.

Kaikki lapset, nuoret ja aikuiset eivät istu käsitykseen kaksijakoisesta sukupuolesta. On kuitenkin selvää, että yhteiskunnan sukupuolittuneet käsitykset asettavat erilaisia odotuksia eri sukupuolten edustajille. Tämä vaikuttaa siihen, kenelle luetaan, ketä kannustetaan, kenen odotetaan olevan kiinnostunut lukemisesta tai lukevan vapaa-ajallaan ja kenen olevan ”luontaisesti” ahkeria.

Tane korostaa lasten ja nuorten ohjaamista lukemisen pariin **sukupuolesta riippumatta**. Sukupuolittuneet oletukset ja normit pitää ensin **tiedostaa**, jotta niitä voi aktiivisesti haastaa.

Monet keskeiset **tahot** edistävät lukutaitotyötä. Päiväkodeilla, kouluilla ja oppilaitoksilla on keskeinen asema lukutaidon edistämisessä. Näiden tehtävänä on myös sukupuolten tasa-arvon edistäminen (peruskoulun opetussuunnitelma) ja sukupuolisensitiivisyys (varhaiskasvatussuunnitelman perusteet Opetushallitus, Määräykset ja ohjeet 2018:3a).

On erittäin tärkeää, että **tunnistetaan erilaisia yhteiskunnallisia rakenteita**, jotka vaikuttavat lukutaidon kehittymiseen. Samanaikaisesti on tärkeää aktiivisesti **välttää lokeroimasta** ja näin rajoittamasta erityisesti lapsia ja nuoria riippumatta esimerkiksi heidän sukupuolestaan, äidinkielestään tai sosioekonomisesta taustastaan. Tämä ei aina ole yksinkertaista ja edellyttää normikriittistä lähestymistä, joka mahdollistaa sekä rakenteiden huomioimisen että yksilöllisen kohtaamisen.

Lukemiseen innostamiseksi voi olla tarvetta rikkoa oletuksia siitä, ketkä lukevat ja ketkä eivät. On myös tärkeää, että eri sukupuolta olevat, erilaisista perhetaustoista, eri ikäiset ja esimerkiksi erilaisista kulttuuritaustoista tulevat lukijat löytävät monipuolisesti luettavaa ja voivat nähdä itsensä lukijoina ja lukemissaan aineistoissa.

## Suuntaviivat

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta esittää, että kansallisen lukutaitostrategian suuntaviivoihin lisätään seuraavat toimenpiteet:

## 1. Luodaan lukutaitotyölle rakenteet

Toimenpide: kehitetään varhaiskasvatukseen ja kouluihin yhteiset toimintamallit lukutaitotyölle huomioiden normikriittinen ja sukupuolittietoinen osaamisen lisääminen.

Lisäys toimenpiteeseen tutkimuksesta: ("Kohdennetaan **tutkimusta** mm. lasten ja nuorten käsityksiin lukemisesta, tekstien tuottamisesta ja digitaalisten palveluiden käyttämisestä. Tutkitaan lukemaan innostamisen menetelmiä ja niiden vaikuttavuutta. Lisäksi aikuisten **monilukutaitoa koskevaa tutkimusta** vahvistetaan."). Lisätään kohtaan sukupuolen tutkimuksen keskeisyys, jotta voidaan saavuttaa asetetut tavoitteet.

Kansallisia mittareita valmisteltaessa tulee näitä mittareita tarkastella systemaattisesti myös sukupuolen mukaan.

## 2. Vahvistetaan lukutaito-osaamista

Toimenpide: Kaikille lukutaitotyötä tekeville ammattilaisille ja asiantuntijoille, kuten kirjastoammattilaisille, kasvatuksen ja koulutuksen ammattilaisille sekä neuvola- ja perhepalveluiden henkilökunnalle, tarjotaan normikriittisyyttä lisäävää koulutusta, kuten koulutusta sukupuolittietoisesta pedagogiikasta ja -opetuksesta.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kysyy, miten ammattikoulut on huomioitu lukutaito-osaamista vahvistettaessa?

## 3. Innostetaan lukemaan

Toimenpide: Varmistetaan, että kaikki perheille ja lapsille suunnattu lukuaineisto mm. Lukulahja lapselle -ohjelmassa on monimuotoista ja tarjoaa erilaisille lukijaryhmille mahdollisuuden tunnistaa itsensä lukemastaan niin sukupuolen, iän, perhemuodon tai etnisen taustan perusteella.

## Lukeva kunta ja Lukeva koulu -mallit

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa, että Lukeva kunta -mallille tulee taata riittävät resurssit toimeenpanoon.

## Muita huomioita

### Kommentti taittoon

Tane esittää toimenpiteiden numeroimista, jotta niihin voi helpommin viitata.

Jirka Hakala  
puheenjohtaja

Hannele Varsa  
pääsihteeri